

OOSTVLAAMSCHE ZANTENMEDEDEELINGEN VAN DEN BOND DER OOSTVLAAMSCHE
FOLKLORISTEN

Maatschappij zonder winstbejag

Secretariaat van den Bond :
L. VERLODT, Zalmstraat, 69, Gent
Penningmeester :
CL. TREFOIS, Bouwmeestersstraat, 39,
St-Amandsberg-Gent Postch. 111.318

Redactie van Oostvl. Zanten :
F. VAN ES,
Groendreef, 114, Lokeren
Cl. V. TREFOIS & J. BOES

In Memoriam
Emiel Andelhof
(1872-1942)

De Bond der Oostvlaamsche Folkloristen, zoo pas geschokt door het afsterven van Adolf Woedstad, wordt andermaal zwaar getroffen door den onvoorzienbaren dood van Woedstads' broeder in Rhetorica Emiel Andelhof. Aan Emiel Andelhof heeft het orgaan van den Bond : Oostvlaamsche Zanten, en het Museum van Folklore veel te danken. Deze dankbaarheid was de Bond van plan binnen kort uit te drukken door een bijzondere uitgave, waarin hij zich voornam bij de 70-jarige viering van zijn ijverigen medewerker hem te huldigen als mensch, als letterkundige en als folklorist door het uitgeven van zijne « Gentsche typen ». Deze zorgvuldig voorbereide en welverdiende viering heeft Emiel Andelhof, helaas, niet meer mogen beleven. Hij voelde zich in de laatste weken onwel, verzwakt naar lichaam en geest. Zooals hij ons van zijn ziekbed schreef : « ik ben een wrak geworden, ik mag bij doktersbevel niet meer schrijven ! » Voor den werkzamen, rusteloozen man was dit zeker een bijzonder zware beproeving. Zijne vrienden hoopten dat dit slechts een voorbijgaande kwaal zou zijn, de werkelijkheid was: dat hij zooals hij er het voorgevoel van had : ten doode was opgeschreven. Wel zeer kort na zijn boezemvriend Adolf Woedstad,

waarover hij in ons vorig nummer zijne aandoenlijke herinneringen neerschreef, volgt hij hem in den dood. Ook met hem verdwijnt uit onzen kring een typische Gentsche figuur, een rederijker en een folkloristisch letterkundige in den aard van zijn onvergetelijken meester Lodewijk de Vriese. Daarover zal trouwens in de inleiding van de bijzondere uitgave aan zijn leven en werk gewijd uitvoerig worden gehandeld. Het moge in dit « In Memoriam », dat een eenvoudig, maar ontroerd « Vaarwel, mijn Broeder » wil zijn, volstaan mede te deelen dat Emiel Andelhof geboren werd te Gent — in de St. Lievensstraat — op 10 December 1872, dat hij verschillende dichtbundels en folkloristische werken, o.a. : Dit is die Excellente Kronyke van de Brahmisten (uitgave van den Bond der Oostvlaamsche Folkloristen) op zijn actief heeft, die hem een naam onder de Vlaamsche folkloristen hebben bezorgd, dat hij den 11 Maart 1942 te Gent, na een korte, maar onverbiddelijke ziekte, is overleden. Zijne beproefde echtgenoot en familie ontvang hier de blijken van de innige en oprechte deelneming van den Bond. Zoomin in de Rederijkersbeweging als in de folkloristische kringen zal zijn naam en zijn, in stilte volbracht, memorialistisch en liefdadig werk worden vergeten. Hij ruste in den vrede van diegenen, die tot het laatste uur hun Plicht van edele mensche-lijkheid hebben gedaan !

De Redactie.

Een vergeten Oostvlaamsche Folklorist Jules Huyttens (1823-1884)⁽¹⁾

door Prof. P. DE KEYSER.

De Volkskunde heeft veel te danken aan de letterkundigen en de geleerden, die in den loop van de 19^e eeuw het volk van hun tijd hebben gadeslagen en hun opmerkingen en bevindingen daaromtrent hebben opgeteekend. Letterkundigen, zooals Hendrik Conscience en Virginie Loveling, hebben de te hooi en te gras of soms systematisch verzamelde gegevens in hun romans en novellen ingelascht en verwerkt, geleerden, zooals Jan-Frans Willems, hebben ze benut ter illustratie of staving van historische of mythologische hypothesen, afkomstig van de gebroeders Grimm. Voor ons is veel van het geromanceerde of oncritisch waargenomen feitenmateriaal volkomen onbruikbaar, nochtans is het niet heelemaal waardeloos te noemen, daar het ons in bepaalde gevallen een mijlpaal verschaft in het geschiedkundig verloop van een gebruik of een bijgeloof. Te weinig, dunkt ons, werd tot nog toe aandacht geschonken aan de talrijke folkloristische gegevens, die verspreid liggen in het werk van historici of liefhebbers-historici van de eerste helft en van het midden van de 19e eeuw in ons land. Veel van dat materiaal ligt verborgen in de tijdschriften, die bovendien in het Fransch werden gesteld. Dat is o.a. het geval met het « folkloristisch » werk van een niet onverdienstelijk Gentsch Oudheidkundige, Jules Huyttens, lid van de « Académie d'Archéologie des Monuments », van de « Société des Beaux-Arts et Belles-Lettres », medewerker aan den « Messenger des Sciences » en de « Annales de l'Académie d'Archéologie de Belgique ».

Jules Huyttens had als zoovele gegoede burgerszonen van dien tijd — zijn vader was Ridder Emile Huyttens⁽²⁾ en had zijn kasteel te Destelbergen — een totaal Fransche opvoeding genoten, zoodat hij naar eigen bekentenis zich zeer onvolkomen kon uitdrukken in wat hij noemt : « le flamand académique ». Hij kende echter wel het vlaamsche dialect van Gent en omstreken, had een groote belangstelling voor het volk van stad en

(1) Lezing gehouden op de Algemeene Vergadering van den Bond der Oostvlaamsche Folkloristen, den 23de November 1941.

(2) Emile Huyttens heeft een belangrijke politieke rol gespeeld te Gent tijdens de Fransche overheersching.

buiten, was een goed opmerker van zijn omgeving, ten bewijze enkele van zijne werken, die in een zeer keurig en zelfs literair-sierlijk Fransch werden gesteld.

Geboren te Gent in 1823 is het oudste in boekvorm uitgegeven werk de « *Mémoires d'un Archiviste, ou légendes de Flandre* », Gent, 1857, 2 dln. Deze « *mémoires* » behooren tot de « *littérature romancée* » van dien tijd in den aard van sommige werken van dien anderen Franschschrijvenden Vlaming Charles De Coster. Zijne voornaamste historische studie luidt : « *Recherches sur les corporations gantoises* », Gent, 1861, een voor den tijd verdienstelijk werk, gedurende langen tijd de eenige wetenschappelijke studie over de Gentsche neringen. Na een essay over « *Grandeur et décadence de la noblesse* », Gent, 1860, verschenen van zijn hand een reeks onderzoekingen over den middeleeuwschen adel, o.a. « *La noblesse de Flandre du Xe au XVIIe siècle* », Brussel, 1863-64, 2 dln. In de « *Annales de l'Académie d'Archéologie de Belgique* » gaf hij af en toe monografieën over Vlaamsche gemeeten, o.a. over Destelbergen, Evergem en Vinderhoute. In 1869 zond hij een soort van pamflet in het licht met thans vergeten zinspelingen op personen en toestanden : « *Le rêve d'un échevin de Gand* ». Het werk, waardoor hij onvrijwillig evenwel den titel verdient van folklorist is het volgende : « *Etudes sur les mœurs, les superstitions et le langage de nos Ancêtres (les Ménapiens), comparés avec les usages existant de nos jours dans la Flandre orientale* », in boekvorm verschenen in 1861 bij L. Hebbelynck. Deze « *Etudes* » werden reeds vroeger opgenomen in den bekenden Gentschen « *Messenger des Sciences* » van het jaar 1860 (bl. 100, bl. 213, bl. 303, bl. 413).

We nemen ons voor hier de aandacht te vestigen op enkele van zijne belangwekkende mededeelingen, die hem als Oostvlaamschen folklorist (Jules Huyttens overleed te St. Joost-ten-Oode in 1884), aan een onrechtvaardige vergetelheid prijs gegeven, zullen doen kennen. Voorafgaandelijk dient echter gezegd dat zijn opvatting over de afstamming van de Oost-Vlamingen door de tegenwoordige historici niet meer kan worden bijgetreden. Hij zocht namelijk te bewijzen, steunend op Tacitus, Strabo, Plinius, Julius Caesar en op de geschiedschrijvers van de Zuidelijke Nederlanden uit de 18^e en 19^e eeuwen : Des Roches, Raepsaet, Moke, Schayes, dat ten gevolge van de Volks-

verhuizingen Menapië of Oud-Vlaanderen nooit door vreemde volkeren bezet is geworden, of, indien er al bezetting is geweest, het nooit voor langen tijd is geweest, zoodat zeden, gebruiken en godsdienstig geloof en bijgeloof van onze voorouders zoo goed als ongerept zijn gebleven. Indien er al vreemde stammen in Menapië werden ingevoerd, hebben zij weinig invloed kunnen uitoefenen op de oorspronkelijke bewoners, omdat zij afgezonderd zijn blijven leven tot op onze dagen (1850), zich nimmer vermengend met het Menapisch ras, dat Huyttens voor een beslist Germaansch ras houdt in tegenstelling tot de Morinen, die kelten waren⁽¹⁾. De redenen van die weerbarstigheid van de Germaansche Menapiërs tegenover vreemde inmenging zijn volgens hem drievoudig : de wildheid van onze voorouders, de strengheid van het klimaat en de ellendige toestand van het land.

Huyttens is er rotsvast van overtuigd dat de bevolking van onzen Vlaamschen buiten door de eeuwen heen niet heeft geëvolueerd wat haar volksaard betreft en dat het dienvolgens mogelijk is door bepaalde vast te stellen tegenstellingen de ethnische grenzen van de door de geschiedschrijvers vermelde vreemde volksplantingen te bepalen.

Als bijzonder studieveld heeft hij het kanton van Gent en een gedeelte van Zeeland gekozen. Het kanton van Gent beschouwt hij als bij uitstek Menapisch, onvermengd van Sueven, die, volgens hem, tusschen Aalter en Maldegem gevestigd waren, en van Saksers, die door Karel den Groote in het land van Aalst werden overgeplant. Hij heeft opgemerkt dat de gestalte van den Aalsterschen boer grooter is dan deze van den boer uit de omstreken van Gent. De Aalstersche boer heeft doorgaans donkerkleurige haren en oogen, de Gentsche boer is blond of helderbruin, dikwijls rosharig. « Le paysan d'Alost a le caractère plus vif, plus colère; il frappe sans provocation, comme aussi il pardonne avec facilité. » (bl. 11).

Het stokpaardje van Huyttens zijn echter de Sueven, die door keizer Augustus in Vlaanderen werden geplaatst tusschen Kortrijk, Zeeland tot Antwerpen toe. De Sueven hebben hoofdzakelijk het « houtland » bezet, vooral in den omtrek van Maldegem, waar ze door de Menapiërs door de uitbreiding van den landbouw in het vlakke land van de zandstreek meer en meer

(1) De tegenwoordige historici houden de Menapiërs voor Kelten.

werden teruggedrongen. Alhoewel beide volkeren van Germaansche afstamming zijn en dus gemeenschappelijke kenmerken hebben : « ennemi de toute nouveauté, comme prévenu contre tout ce qui est étranger à son sang, il (le Germain) aime à s'isoler et se complaît dans son individualité; peu communicatif de caractère, il ne s'épanche qu'avec les siens, avec ses égaux, et possède au plus haut degré l'art de céler ses pensées et de voiler ses projets » (bl. 14), vormen de Menapiërs van het kanton van Gent een scherp contrast met de Sueven van de bosschen, alsook met de boeren van de Polders.

Huyttens maakt den onvoorwaardelijken lof van den Polderboer : « franc ouvert, communicatif, sincère. » Welk een tegenstelling met den « campagnard de l'arrondissement de Gand ! » « soupçonneux, ne se livre jamais, ardent dans ses passions, il couve la haine, le ressentiment, et saura attendre des années pour arriver à son but; sa colère et sa vengeance sont également à redouter : prompt à rendre coup pour coup, il calculera avant de frapper, avec l'espoir préconçu de se dérober à la justice; d'autre part, il est bon camarade, et une fois son amitié et sa confiance acquises, il devient d'une fidélité à toute épreuve, et s'il est terrible, féroce même une fois ses passions déchaînées, il est d'une insouciance rare pour ses amis, se jetant au milieu du danger avec un dévoûment qu'on ne devrait guère attendre de son caractère égoïste » (bl. 15).

Met een bijzonder welgevallen — hij moet ze scherp waargenomen hebben — heeft Huyttens de zeden en de gebruiken van de inwoners van *grosso modo* het Noord-Westelijk deel van Oost-Vlaanderen tusschen Leie en Kanaal van Terneuzen (vroeger Sassche vaart) bestudeerd. Bij dit gedeelte behoort een kaartje met de aanduiding van de drie natuurlijke streken : het vlakke land (Meetjesland) met een zuiver Menapische bevolking (blonde of rosse haren), het houtland met een bevolking van « boschkerels », zijnde Sueven vermengd met Friezen, Saksers, Laten (Laeti) en Morinen, de Polders met een bevolking van Saksers vermengd met Menapiërs.

Het portret van de « Boschkerels » van de streek tusschen Aalter en Maldegem met inbegrip van de gemeenten van Zomergem, Ursel, Oostwinkel, Lembeke, Eekloo, Oost-Eekloo en Sint-Laureins is bijzonder gelukt : « Rien n'égale l'indépendance et la fierté de caractère de l'habitant des parties boisées de la

Flandre; d'une énergie sans égale, il tient de l'homme sauvage cet amour si violent de la liberté, sans lequel il lui serait impossible d'exister; à l'inverse de l'homme des plaines, il n'aime point à être assujetti à un travail régulier; comme le sauvage, il a ses caprices, ses jours de fainéantise; à ces moments, véritable lazzarone de la Flandre, rien au monde ne pourrait le distraire de la contemplation du jeu auquel il assiste, ou dans lequel il est engagé. Méprisé de l'habitant campagnard, il lui rend, et avec usure, dédain pour dédain. » (bl. 27).

In den mond van den « Menapiër » van het vlakke land is « boschkerel » een synoniem voor « dief ».

Huyttens geeft toe dat de Boschkerel « est généralement querelleur, et au besoin son couteau, arme terrible entre ses mains, est l'instrument de ses vengeances; tous les gardes de bois savent jusqu'où s'étend sa haine : hardi maraudeur, braconnier achevé, il ne reculera jamais, une fois que sa jalousie ou sa haine, arrivée au paroxysme, le pousse au crime : alors il frappe et amis et parents, sa colère assouvie, revenu à des sentiments meilleurs, il cherche à se dérober à la justice par une prompte fuite qui, grâce au système de solidarité qui règne chez eux, est souvent couronné de succès. » (bl. 28).

Wie denkt hier niet dadelijk aan sommige verhalen van Vrouwe Courtmans : « Het Geschenk van den Jager », « De Bloem van Kleit », « Roza van den Boschkant », die om dienzelfden tijd (1860) in de streek van Maldegem gesitueerd zijn, of aan sommige novellen van Cyriel Buyse in den aard van « de Republiek van Oelegem » ?

Huyttens laat trouwens niet na de bezembinders van den boschkant te gedenken, die dagelijks te voet naar Gent komen om hunne bezems te verkoopen. Zij vertrekken te middernacht uit hun dorp, komen in den morgen al zingend in de stad, verkoopen hun bezems, verteren geen cent en keeren 's avonds al zingend naar hun dorp terug. Na vastgesteld te hebben dat de Boschkerel niet minder verstandig is dan de bewoner der vlakke, al is hij minder beschaafd, verklaart Huyttens, het verschil tusschen beide bevolkingen door hun levenswijze in een verschillend milieu. Toch houdt Huyttens aan het rasverschil vast. Als anthropologische kenmerken schrijft hij aan den Boschkerel een kleiner gestalte toe dan aan de bewoner van de vlakke, alsook zwarte haren en bruine oogen. Onder de boschbewoners vallen

er drie bevolkingskernen te onderscheiden, die van hun omgeving afwijken door hun verregaande wildheid en zelfs goddeloosheid : het « Rijver » te Zomergem : « Beesefold », tusschen Aalter en Wynghene : het « Aeltrehoeksken », en de « Clyte » te Maldegem. Zijn dat niet onder de spotnamen op stad en dorp de « moordeneers »-dorpen ? (Zie J. Cornelissen, Nederlandsche Volkshumor op stad en dorp, land en volk, II Oost-Vlaanderen).

Het portret, dat Huyttens schetst van den bewoner der vlakke, is ver van vleierend : « caractère des plus flegmatiques », « esprit apathique des plus prononcés », « âpre au travail, il tient de la bête de somme, et raisonne rarement la tâche qu'on lui impose », « méfiant à l'excès », « superstitieux au possible », « il craint les sorcières, croit aux revenants et redoute les maléfices », « sa haine est plus à redouter, sa colère plus à craindre que celle de son voisin (l'habitant des bois), d'une taille et d'une force comparativement plus grandes, il n'a pas l'agilité de ces derniers; dans les disputes, il refuse rarement le combat, et excité par la boisson, il devient brutal, et ses instincts vindicatifs et sauvages donnent un libre cours aux passions les plus violents. » Hij heeft nochtans ook een goeden kant. Hoor maar : « il est ami fidèle, et une fois son amitié donnée, il ne reculera point, dût-il payer pour le coupable. Tous les jours en contact direct avec les habitants de la ville, la civilisation qui s'est introduite chez eux n'a servi qu'à rendre nos campagnards plus rusés et plus méfiants encore; et bien que plus policés que l'habitant des bois, plus adroits que lui à tromper le citadin — car la gloire du paysan est de pouvoir tromper les habitants de la ville, avec lesquels il vit en hostilité permanente — ils sont loin, malgré ce contact, de posséder l'urbanité de ces derniers; le paysan est même plus grossier dans son langage et ne sait guère se plier à employer des subterfuges, des mensonges pour atteindre son but, son avenir dût-il souvent en dépendre. » (bl. 35).

Het besluit van Huyttens is dat slechts een enkel verlangen beide soorten van Oostvlaandische plattelanders vereenigt, voor al de rest zijn het tegenvoeters, dat is een wilde liefde voor de vrijheid of « liberteit », in andere woorden voor het buitenleven. Overgeplant in de stad, worden ze aangetast door heimwee en genezen ze er slechts van door een spoedigen terugkeer naar hun werkzaamheden te lande.

Ten slotte schenkt Huyttens zijn aandacht aan den bewoner

der Polders. Het portret, dat hij van den polderboer borstelt, is uiterst sympathiek : « Le paysan des poldres a un profond respect de lui-même et des autres; s'il est féodal chez lui pour ses ouvriers, ses subordonnés, il souffre la même supériorité chez les maîtres dont il est le tenancier : ne travaillant que quelques mois de l'année, il est dans ses travaux d'une précision mathématique, ne faisant que strictement ce qu'on lui ordonne.

Attaché au sol du village qui l'a vu naître, pour lui, quitter les poldres, c'est son chagrin le plus vif, c'est le plus grand malheur qui puisse l'atteindre! et ce n'est qu'à la dernière extrémité qu'il abandonne ses plaines pour s'établir dans ce qu'il appelle avec le plus profond mépris le pays boisé, le **Houtland**. » (bl. 36).

Na dit overzicht van de drie zoogenaamde hoofdrassen, die Noordelijk Oost-Vlaanderen bevolken, komt Huyttens tot het besluit dat de Menapiërs van de vlakte het meest Germaansch zijn. Als voornaamste raskenmerk beschouwt hij het rosblonde haar, dat een afwijking door vermenging is van het roode haar. Volgens Huyttens tellen de kantons van Evergem en van Sleidinge het grootste percentage van roodharigen. Hij herinnert aan een Vlaamsche spreuk : « Rost hair, dul hair » !

In zijne bespreking van de zeden en gebruiken van de Oost-Vlamingen volgt Huyttens geen bepaalde systematische volgorde. Wij teekenden de volgende folkloristische gegevens aan naar gelang van onze lectuur en zullen naderhand op sommige punten terugkomen om ze nader te bespreken :

1. Woningbouw: verschillen tusschen de landelijke woning in het Houtland en in de vlakte (hutten en hoven)	bl. 43
2. Het Vrijgeweide	bl. 47
3. Drinken, eten en spelen : drank- en speelzucht van de boeren	bl. 51
4. Volksdracht : verschillen tusschen den kiel van de boeren uit de verschillende streken van Oost-Vlaanderen	bl. 51
5. Meubilair : verschillen tusschen de tafels in de verschillende streken van Oost-Vlaanderen	bl. 52
6. Dischplechtigheden : het ad fundum drinken in de Polders	bl. 54

7. Het gezondheid drinken, het tooverheksen branden (het aansteken van genever of punch), het bescheid geven	bl. 55
8. Huwelijksgebruiken : het stroppen	bl. 56
9. Het messenvechten : veeten tusschen bepaalde dorpen : Vinderhoute-Drongen; Vosselare-Poezele; Schursel-Schoorisse; het uitdagen tot het messengevecht : verschillen volgens de streek .	bl. 57-60
10. Het Maagschap : de familiebanden, het bloed dat trekt.	bl. 63
11. De Vriendschap : de bloedvriend	bl. 63
12. Boomencultus : boom van St. Amand te Knesselare. Bijzondere vereering van eik en linde : beloften of ex-voto's	bl. 76
13. Geneesheiligen : het dienen, Sint-Gerulf te Sleydinge; Boom (notelaar) te Sleydinge, Boom (eik) te Eksaarde, Boom te Destelbergen (Bergenkruis), Boom (linde) te Landegem, Boom (linde) te Bellem (Veronicakruis)	bl. 77-78
14. Bedevaarten - ommegangen : Aelter nugting, Vosselare (paardenwijding), Twee-Aker (Geeraardsbergen), Ronse (Witte tak) tegen de koorts	bl. 80
15. Offergaven : boter, brood	bl. 82
16. Meigebruiken : Meiboom, meizingen	bl. 84
17. Vrijersgebruiken bij het eten en het drinken, versierde meien (met beloften)	bl. 84
18. Termijnen : dienstbodenwisseling op 3 Mei, het Feest van de koeiers op 8 September	bl. 85
19. Het Schaminkelen	bl. 86
20. Bijgeloof : Het Verzenden	bl. 87
21. Heksengeloof	bl. 88
22. Verwenschingen	bl. 88
23. Sagen : de Spokende Nachtwaker te Gent, het Spook met de grenspaal, de Weerwolf, Dwaallichten	bl. 89-90
24. Bijgeloof : Hij heeft dien mensch uitgelucht, manen op de zwarte zee	bl. 91
25. Duivelgeloof	bl. 93
26. Macht van het Evangelie van St. Jan	bl. 94

27. Bijgeloof betreffende Tempelgoed, Vrijmetse- laars, Heksen, Kruiswegen, den Pisturagenhond, Geesten, den Waterduivel, Wervelwinden, af- weer tegen heksen, Reuzen, Kaboutermannekens	bl. 95-99
28. Mitrem te Daesdonk	bl. 101
29. Begrafenisgebruiken : strooien kruis met steen	bl. 103
30. De Mesir	bl. 104
31. De Vlaskermis of foore : de « slijtpap »	bl. 105
32. Volksspelen : het Pantoffel of « slofje onder » in de Polders, de Wedstrijd der bruine beenen te Landegem	bl. 106
33. Bijgeloof : het omgooien van het zoutvat . . .	bl. 106
34. Het St. Jansvuur : het noodvuur	bl. 107-108
35. Volkstaal : Hij is van Eecloo, het is ne this; het is eene i, een ij, den Gentschen Uitscheid . .	bl. 119-122

1. Woningbouw.

Huyttens uitgaande van zijn rassen-theorie, die hem blind maakt voor den invloed van het milieu of van het agrarisch bedrijf op de woning, ziet in de hutten van de « Boschkerels », afstammelingen van de Sueven, de regelrechte voortzetting van de Germaansche woning.

Ziehier hoe hij de hutten van het gehucht Rijvers op Zomer-
gem beschrijft :

« N'ayant pas plus d'ambition que les ancêtres, au lieu de maisons en pierre, en bois, semblables à celles qui les entourent, ces paysans n'ont que des huttes construites en terre glaise, entremêlée de branches de sapin ou de hêtre; ils ne sont guère meilleurs architectes et se contentent de bâtir comme on le leur a appris. L'intérieur de ces misérables cabanes est aussi pauvre, aussi déguenillé que l'extérieur, semble l'annoncer : une seule chambre constitue le tout; au milieu, un foyer, autour duquel couchent pêle-mêle femme, jeunes filles, mari, jeunes gens, sans distinction ni d'âge ni de sexe. D'autres cabanes sont plutôt des tanières que des huttes, et ces habitants vivent plus sous la terre que dessus; ils y trouvent, disent-ils, plus de chaleur en hiver et une excellente température en été; mais nous croyons que ces caves leur sont d'une grande utilité pour cacher le produit de leurs rapines et de leurs vols. » (bl. 44).

Hoe gunstig steekt het « hof » van den boer der vlakke af tegen de ellendige hut van den « Boschkerel » ! De boer van de vlakke heeft schuren en stallingen. Huyttens ziet in de hofstede, waar men spint en weeft, hoenders houdt, tienden en godsdeelen afstaat, « zenden » ten geschenke geeft aan eigenaar en pastoor de voortzetting van de middeleeuwsche « villae indominicatae ».

Hiermede zal hij wel de hoeve bedoelen met losse bestanddeelen, zooals we die inderdaad kennen in het Meetjes- en Waasland. Wat de hut van den « Boschkerel » betreft, ze komt goed overeen met de zoogenaamde « kelderwoning », de rechthoekige, dikwijsl ééncellige ruimte, afgedekt door een zadeltak en afgesloten door vier wanden, die grootendeels van heideplaggen zijn opgetrokken, zooals men die buiten Vlaanderen ook nog vindt in de Kempen, in Drenthe en op de Luneberger Heide. Clemens V. Trefois in zijn laatstverschenen werk : « De Bouw der Boerenhoeven in de Zuidelijke Nederlanden » (Maerlantbibliotheek III), Antwerpen, De Sikkel, 1941, beschouwt ze niet als primitief. De « Kelderwoning » is, volgens hem, een noodwoning, die niet van vóór de XIXe eeuw dagteekent. Het ware interessant te Rijvers eens een kijkje te gaan nemen, want volgens de beschrijving van Huyttens, waarin de haard zich nog in het midden van de ééncellige ruimte bevindt, was de hut van den « Boschkerel » beslist primitiever dan de op Afb. 6 afgebeelde Dwergwoning of zoogenaamde « kelderwoning » te Heusden (Oost-Vlaanderen). Dergelijke constructies kunnen m.i. teruggaan op een oer-oud model, dat feitelijk achronologisch is, maar evenwel beantwoordt aan een bouwgedachte, die zich in gunstiger omstandigheden kon ontwikkeld hebben tot de langgerekte boerderij of het langgeveltype, dat men immers in het Meetjes- en het Waasland naast de hoeve met losse bestanddeelen veelvuldig aantreft. Dit beteekent geenszins dat we de conclusie van Huyttens bijtreden en in de primitieve hut van den « Boschkerel » de voortzetting zien van de primitieve behuizing der Germanen.

2. Het Vrijgeweide.

In den tijd van Huyttens is het vrijgeweide op het platteland nog in vollen bloei. Indien een pachter schapen houdt en hij na den oogst gebruik wil maken van het vrijgeweiderecht, dan is hij

verplicht ten behoeve van zijne geburen, op wier akkers de schapen weiden, een stier te houden. Huyttens heeft niet nage-
laten ons den termijn van het vrijgeweide mede te deelen :
8 September. Bij die gelegenheid wordt het Feest van de koeiers
of van de koewachters gevierd. Alle koeiers van het dorp komen
op den vooravond van het feest bijeen en gaan van hoeve tot
hoeve een liedje zingen, waarbij ze geweldig met hun zweepen
kletsen. Hun ommeegang eindigt in het dorp, vóór de kerk.
Vóór 1793, deelt Huyttens ons mede, werd het eerste salvo van
zweepslagen afgetrokken vóór het huis van den baljuw, die alsdan
drinkgeld schonk aan de uitvoerders. Deze zweepslagen-serenade
herinnert aan de aankondiging van de kermis op sommige Oost-
vlaamsche dorpen, waar de boereknechten een ommeegang houden
en met zweepen kletsen om het luidst en om het meest, o.a. te
Heusden-bij-Gent. Wie kan ons iets meer over dat gebruik van
de koewachters in onze streek mededeelen ?

Het vrijgeweide-recht, alsook het recht hout te nemen uit het
vrijbosch, zit diep geankerd bij onze boeren. Huyttens weet te
vertellen dat wanneer houtdieven gesnapt worden, ze bij hoog
en bij laag beweren dat ze het gekocht en betaald hebben. Het
is inderdaad een gebruik dat ze op de plaats van den diefstal een
geldstuk achterlaten. De gebruikte uitdrukking luidt : « Wij
hebben het geld op den struick (sic) geleid. »

Waar er bosschen zijn, mag de boer er zijne koeien in vrijheid
laten rondloopen. Om ze terug te vinden, worden hen koebellen
om den hals gebonden. Huyttens haalt Strabo aan om te bewijzen
dat deze gewoonte reeds eigen was aan de oude Belgen, die
hunne varkens van een klokje om den hals voorzagen en ze vrij
in de bosschen lieten loopen.

Om het vrijgeweide te verbieden plant de boer te midden van
zijn veld een stok met een kruidwisch, volgens Huyttens een
oud-Germaansch gebruik om den akker te beschermen. Het
Christendom heeft dit beschermmiddel zoeken te vervangen door
kruisen en heiligenbeelden. Dat is gebeurd, maar toch is de
landbouwer getrouw gebleven aan zijn stok met de kruidwisch.

3. Drinken, eten en spelen.

In allerlei gewoonten van de boerenbevolking ontwaart Huyt-
tens het voortleven van Germaansche zeden, die de Romeinsche

geschiedschrijvers, zooals Tacitus, hebben opgemerkt. Het ringsteken, dat te paard geschiedt, herinnert hem aan een passus van Tacitus, waarin gezegd wordt dat de Germaansche ruiters te paard zonder zadel of hiervoor slechts eenige huiden gebruiken. Het overdadig eten en drinken en daarbij het verslaafd zijn aan het spel is eveneens een Germaansche erfenis. Zelfs in de rol die de boerevrouw in het huishouden en het werk van het hof speelt ziet Huyttens het taaie voortleven van de oud-Germaansche vrouwenvereering. De bazin houdt de kas en de beurs, betaalt de knechten, kent allerlei geneesmiddelen voor de menschen en het vee. Bij het kermisvieren evenwel houdt ze zich op den achtergrond, ze zit niet m \acute{e} e aan tafel met den man en zijne gasten, maar eet met de meiden als de meester des huizes met zijne gasten gedaan heeft en een bezoek gaat brengen aan de stallen. Daarna wordt er hartstochtelijk met de kaarten, met de dobbelsteenen of met de bollen op de rolbaan gespeeld. Huyttens gewaagt zelfs van « zweerddansers », « qui, à l'imitation des Germains, se faisaient un plaisir de danser pieds nus au milieu des épées? » Dit laatste vermaak plaats hij evenwel voorzichtig — « il n'y a guère longtemps » — in het verleden.

4. Volksdracht.

De kiel is de nationale dracht van onze boeren. Voor Huyttens is deze kiel een vervorming van het « sagum ». Karel de Groote droeg in den winter een dergelijken blauwen kiel. De vrouwen dragen een manteltje zonder mouwen. Tacitus vermeldde een dergelijk manteltje als Germaansche vrouwedracht. In gansch Vlaanderen is het van gelijke kleur (« d'une couleur uniforme »), behalve in het Land van Aalst en Ninove, waar het purper, groen, bruin of zwart is. De kiel van de mannen verschilt van kanton tot kanton : de kiel van het kanton van Gent is van een middelmatige lengte en heeft een in 't zwart geborduurde kraag; deze van Lootenhulle, van Poezele is lang, van voren gesloten; men steekt er zijn hoofd door als in een misgewaad (dalmatiek), de kraag in 't wit geborduurd en op de schouders parementen en afzetsels van dezelfde kleur.

5. Meubilair.

In het kanton van Gent zijn de tafels zeer laag. Naar het

schijnt waren de tafels van de Germanen rond en laag. Huyttens heeft opgemerkt dat de tafels in het land van Aalst er heel anders uitzien : hoog, zwaar en lang. Hij ziet er den invloed van een rasverschil in. Zooals de oude Germanen eten de Vlamingen zoo dicht mogelijk bij den haard, waar het eten gekookt wordt.

6-7. Dischplechtigheden.

De dischplechtigheden van zijn tijd herinneren Huyttens aan de drinkgewoonten van de oude Germanen, die voortdurend « hails » in den mond hadden. Het gezondheid drinken is algemeen in Vlaanderen, eveneens het tooverheksen branden, d.i. het aansteken van jenever of brandewijn na afloop van een stevig eetmaal. « Dans bien des villages, lorsque le verre rempli d'eau-de-vie s'enflamme, il est d'usage de danser tout autour en chantant; puis la liqueur chauffée, on fait circuler le verre à la ronde. Les anciennes saga font aussi mention de cet usage de brûler la boisson; nous voyons, dans la saga de Snono, que c'était une coutume usitée chez tous les peuples du Nord. »

De gewoonte uit hetzelfde glas te drinken acht Huyttens typisch Germaansch. Wanneer men aan iemand te drinken aanbiedt, zou het een smaad beteekenen wanneer men er niet eerst de lippen aanbracht. Men zegt daarbij : « Uwe gezondheid » en men antwoordt : « Op d'uwe ». Dat noemt men : « bescheid geven ». Hoezeer het kunnen drinken deel uitmaakt van de Vlaamsche zeden bewijst hij door een gewoonte uit de Polders. Jaarlijks wordt de balansrekening van een dijkgraafschap gevolgd door een banket, waaraan de eigenaars van de Polders deelnemen. Wanneer voor het eerst een nieuwe eigenaar aanzit, moet hij zich onderwerpen aan de bekerproef. Hij is gedwongen, op straf van een zware boete, een beker, die een gansche flesch wijn bevat, in één teug : « ad fundum » uit te drinken. Eerst nadat hij deze proef met goed gevolg doorstaan heeft wordt hij als gelijke beschouwd.

8. Huwelijksgebruiken.

Wanneer de jonggehewden uit de kerk komen wordt een touw over den weg gespannen om te beletten dat ze naar huis gaan. Men laat ze eerst vrij nadat ze beloofd hebben een drink-

geld te geven aan heel de gebuurte. Dit gebruik noemt men : « stroppen ».

9. Het messenvechten.

Het messenvechten zit de vlaamsche boeren in het bloed. In de Polders in het Land van de Vier-Ambachten dragen de boeren hunne messen zichtbaar in een leeren scheede aan hun gordel. De Zondag is de uitverkoren dag voor de messengevechten. Op dien dag worden de veeten tusschen enkelingen, families en gansche dorpen uitgevochten. Berucht zijn de messengevechten, tusschen Vinderhoute en Drongen, Vosselare en Poezele, Schursel en Schoorisse. De manier van uitdagen tot het messengevecht verschilt van kanton tot kanton : in de streek van Gent wordt het mes onder het blad van de tafel geplaat; te Mater in de streek van Oudenaarde wordt het mes tegen de zoldering gespiest, maar boven het hoofd van den eigenaar, opdat hij er steeds gemakkelijk aan kan; in de streek van Ninove liet de uitdager het mes, dat hij in het blad van de tafel had gestoken, trillen. Zoolang het mes trilde, mocht de tegenstander zijn verontschuldiging aanbieden. Indien hij zweeg, trok de uitdager het mes uit de tafel en het gevecht begon. Voor de messengevechten heerscht er op den buiten een ongezonde belangstelling : bepaalde regels worden gevolgd, b.v. de vechters mogen slechts met één arm vechten, de andere wordt op den rug vastgebonden, het lemmer van het mes wordt op een zekere lengte met touw afgebonden, opdat de wonden minder diep zouden zijn. Blijkbaar was het messenvechten een soort van gevaarlijk, meestal bloedig, sport in den aard van de hanegevechten.

10. Het Maagschap.

Het is vooral, maar niet uitsluitend, bij veeten tusschen families, dat de familiebanden worden toegehaald. Ook ter gelegenheid van kermissen komen de familieleden van heinde en ver bij de op het dorp ingezeten familie bijeen. Huyttens haalt het spreekwoord aan : « Het is van het zelfde bloed, dat trekt. » Hij interpreteert het spreekwoord wat eenzijdig : n.l. men heeft het bloed van mijn verwanten doen vloeien, er zal bloed moeten vloeien om den smaad mijne familie aangedaan uit te wisschen.

11. Vriendschap.

De Vlaamsche boer is wantrouwig. Hij geeft zich niet gauw, maar eenmaal dat iemand zijn vertrouwen gewonnen heeft, dan is hij trouw door dik en dun, totter dood. Hij zal zich doodvechten voor een vriend en zich verdedigen door te zeggen : ik moest vechten, het was mijnen « bloedvriend ». Huyttens beweert dat tot in den modernen tijd in Vlaanderen de gewoonte bestond elkanders bloed te drinken om vriendschap te sluiten (la coutume de boire le sang pour cimenter l'amitié).

12-15. Boomencultus en offerpraktijken.

De Boomencultus is bij de Vlamingen zeer verspreid, vooral eik en linde worden vereerd. Deze boomen staan in innig verband met den godsdienst en het heiligengeloof. De bedevaarten-ommingen hebben een practisch doel : bescherming tegen kwalen en genezing van ziekten voor mensch en dier. Aan de takken van de boomen om het heiligdom worden beloften of ex-voto's gehangen, offergaven in natura : boter en brood worden vóór de kapellekens neergelegd. Huyttens haalt den boom aan van St. Amand te Knesselare, het dienen van St. Gerulf te Sleydinge, de Notelaar van Sleydinge, de Eik te Eksaarde, de Boom te Destelbergen (Bergenkruis), de Linde te Landegem, de Linde te Bellem (Veronicakruis), de Bedevaart van Aelter nugting, de Paardenwijding te Vosselare, de Bedevaart te Twee-Aker (Geraardsbergen) en deze te Ronse, Onze Lieve-Vrouw van den Witten Tak tegen de koorts.

16-18. Meigebruik.

Huyttens houdt de Meigebruik voor een Germaansche eeredienst aan de Vrouw of juistert het jonge meisje, want mey be-teekent in het Teutoonsch (dixit Huyttens) puella = meisje.

Het planten van den Meiboom is algemeen. Hij beschrijft hoe op den vooravond van Mei, op Meivond, het Meizingen plaats heeft : « la veille du 1^r mai, les jeunes gens se réunissent et vont donner des aubades de ferme en ferme; ils ont des chansons particulières à cette circonstance. » Er worden voor de deuren van de beminden versierde Meien opgericht : « En témoignage de leur futur bonheur, les amoureux et les courtisans

dressent devant la maison de leurs maîtresses des arbres et des branches, qui varient selon les cantons. Dans celui de Gand, c'est presque toujours un pin (een den); les branches de ces arbres de joie sont ornées de devises de toutes sortes, qui portent le nom de **beloften**. »

Deze meien hebben dikwijls een satirische beteekenis : « la jeune fille qui, malgré tous ses désirs, ne parvient point à trouver un époux, aperçoit le matin à sa porte un superbe **mai** que surmonte un simulacre de garçon, les bras étendus vers la porte de la femme. »

Zelfs zonder pop zijn de meien welsprekend al naar volgens de boomsoort waaraan de meitak werd ontleend. Zoo is een tak van een pruimelaar of van een hagedoorn allesbehalve vleierend.

De Mei is een algemeen teeken van viering : de metselaars planten er een op het dak van het nieuwe huis, de boeren voeren er een mée op hun kar ter gelegenheid van den oogst, enz. De Meimaand is een maand van ontspanning en blijdschap. In Vlaanderen hebben de meeste huwelijken in de Meimaand plaats. De 3e Mei is een van de belangrijkste termijnen van het jaar : aldan heeft de jaarlijksche dienstboden- (knechten en meiden) wisseling plaats.

Huyttens haalt ten slotte eenige thans minder bekende vrijersgebruiken aan : op 1 Mei brengt de jongen hulde aan zijn meisje, dien dag mag hij alleen het gebeurlijk verteer betalen, zooals de verloofde ook haar dag heeft, waarop zij uitsluitend mag betalen, d.i. den tweeden Zondag van den Vasten. Inbreuk op dezen regel kan de betrekkingen doen afspringen. Is er nog iets van deze vrijersgebruiken bij het eten en het drinken op bepaalde dagen bekend ?

19. Het Schaminkelen.

Het Schaminkelen of het Charivari is ten tijde van Huyttens nog algemeen in gebruik. « On s'assemble en masse devant la maison de celui qui, dans sa mauvaise fortune, a vu son union rompre, et là, à grand renfort d'objets culinaires de tout genre, on lui donne une aubade des plus étourdissantes et l'on couvre la haie d'étoupes (vlaswerk), afin que tous les voisins en soient instruits. »

20-28. Bijgeloof.

Het bijgeloof aan het « verzenden », d.i. op afstand macht ten kwade uitoefenen, aan « verwenschingen » (malédiction), heksen en spoken, aan den duivel is algemeen. Huyttens haalt slechts een paar spooksagen aan, maar weet te spreken over den Weerwolf, de dwaallichten, Tempelgoed, Vrijmetselaars, Kruiswegen, den Pisturagenhond, Geesten, den Waterduivel, Wervelwinden, Reuzen en Kaboutermannekens. Hij kent afweermiddelen tegen de heksen en de macht van het Evangelie van St. Jan. Huyttens citeert drie namen voor den weerwolf (loup-garou): Lodder, Kludde en Osschaert. Dit is blijkbaar verkeerd. Het zijn de namen van den « huckup » of soms van den waterduivel, een geest die op den rug van de late wandelaars springt en zich laat dragen. Juist is dat de weerwolf slechts kan gekwetst worden door een « balle en argent, laquelle doit porter une croix bénite ».

« Iemand uitlichten » voor « ten offer gaan met lichten of kaarsen bij een lijkdienst » heeft Huyttens niet begrepen. In de uitdrukking: « Hij heeft dien mensch uitgelucht » zag hij een poëtisch beeld voor bij den dood van iemand aanwezig zijn, « expression impossible à traduire », maar overeenstemmend met het Oud-Noorsch: « **Hauga eldar brenna** »⁽¹⁾. Het « manen op de zwarte zee » vatte hij ook letterlijk op, nl. « les renvoyer d'où ils sont venus », d.i. « la mer noire: le pays d'où sont issus nos pères, les Germains. »

Ziehier de Gentsche Spooksagen:

1) « A Gand, le peuple connaît le **veilleur de nuit**: de Nachtwaker te Gent. Chargé de surveiller les biens des contribuables, il déroba ceux confiés à sa garde, et il fut frappé de mort subite au moment où il perpétrait le crime; en punition de quoi il est condamné à parcourir les rues de la ville, et à quelques minutes avant minuit et au cri si connu de: **Wacht u vuer, de klok is...**, il apparaît; il ne sera délivré de son long martyre que quand un passant aura prononcé le mot de **twalf**, douze, mot que le veilleur ne saurait énoncer, parce qu'il est mort au moment où sonnait le dernier coup de minuit.

2) Het Spook met de grenspaal. Nous avons encore la lé-

(1) Dr. Coremans in « L'Année de l'ancienne Belgique » (1844), bl. 109 haalt eveneens de uitdrukking aan: « het levenslicht uitgeblaazen », « qu'on entend dire dans nos rues par nos Brabançons ».

gende du paysan qui, ayant déplacé une borne, était condamné à errer chaque nuit, avec la borne sur les épaules; il parcourait la campagne, en prononçant d'une voix haute et claire : « Où la placeraï-je ? ou la laisseraï-je ? » On certifie aujourd'hui dans le pays qu'un sôûlard attardé lui répondit : « Imbécile, plantez-la où vous l'avez prise, » et que le charme fut rompu et que nul depuis n'en a plus entendu parler.

Huytens haalt nu en dan thans zeldzame woorden en uitdrukkingen aan, bv. de spookhond of zwarte hond : de « pisturagehond » of bij een hevig onweder met wervelwinden de verklaring van den boer : « Het is de moer en de vaer die vechten, de wolken zullen het betalen ».

Alfons De Cock in « Vlaamsche Sagen uit den Volksmond », A'dam, Wereldbibliotheek, 1921, n° 132, bl. 104, gewaagt eveneens van een « priesterazen(?) hond ». Zie hier deze sage, opgeteekend te Knesselare :

Op den weg van Aalter naar Lootenhulle stond er vroeger een oud kapelleken, waar het spookte. Zie hier wat er voorviel : Op zekeren avond keerden acht Aalstersche gaaschieters van de kermis van Nevele naar huis. Onder het vertellen van spookgeschiedenissen vervorderden zij hunnen weg. Een onder hen verzekerde, dat het spookte aan het slijkkapelleken.

— « Och toe, » zei een ander, spottend, « 'k zou 'ne keer dat spook willen zien. »

— « Wat zoudt ge dan doen ? »

— « Schieten, schieten, verdraaid ! »

— « Laat ons dan zeer gaan. »

Maar pas waren de mannen eenige roeden van het kapelleken verwijderd, of ze bemerkten, tot hun schrik, dat er een groote zwarte hond vóór het kapelleken lag.

— « Zie, zie, wat is dat ? » fluisterden zij tegen elkaar.

— « Wel, een hond ! » lachte de spotvogel; « zie, ik ga mijnen boog spannen en schieten. »

— « Wacht een oogenblik, laat ons eerst voorbijgaan, » vroegen de anderen.

Als zij voorbij den hond traden, hief deze den kop op en staarde hen met zijn wijde, roode oogen aan, zoodat hun hart geen boontje groot meer was.

— « Laat af, Jan, » waarschuwden zij den makker, die was

blijven staan; « ontspan uw boog en laat het beest gerust !
Kom zeere ! »

Jan ontspande zijn boog en kwam stille voorbij het ruige beest; maar nauw was hij de kapel voorbij, of de hond kwam hem even stille achterna, klampte zich met de voorpooten vast aan de schouders van Jan, en bleef zoo een kwartier lang in deze houding. De gaaischieter was haast dood van schrik. Des anderdaags bleef hij te bed liggen, en, als hij opstond, bemerkte men dat al zijn haar wit geworden was. De hond werd « priesterazen(?)hond » genoemd, en van toen af zegt men van iemand, die geen haar op het hoofd heeft: « hij is bereën van den priesterazenhond ! »

Het is geoorloofd zich af te vragen of die « priesterazenhond » geen vervorming is van « pesteragiehond », d.i. de pesthond van den pestheilige, den hl. Rochus ?

Ook over een andere bekende Vlaamsche sage weet Huyttens ons te berichten: over den Mithrem van Daasdonk-Sleidinge. Alfons De Cock heeft deze sage in « Vlaamsche sagen uit den Volksmond », n° 265, bl. 214, besproken. Het was in het Belfort, van Januari 1896, dat A. De Paepe een opstel wijdde aan den Sleidingschen Mithrem, het zoogenaamd afgodsbeeld, dat sedert eeuwen op Daasdonk wordt bewaard en daar ieder jaar, op kermis (den Zondag na Allerheiligen, wordt gevierd en drie dagen lang, vóór 't gevelvenster van een herberg, tentoongesteld. De voornaamste sage in verband met Mithrem luidt als volgt:

« In het begin der jaren 1500 kwam er op de gemeente Assenede, tijdens de kermis, een zwervend volk zijn tenten opslaan. Deze lieden, die heidenen waren, gaven tooneelvoorstellingen gedurende de gemeentefeesten en oefenden terzelfdertijd den stiel uit van waarzeggen. Bij het waarzeggen aanriepen zij twee afgodsbeelden, Mithra en Mithrem, van wie zij de gaaf bekwamen, om de toekomst te voorspellen. Zij hadden nochtans maar weinig bijval in die gemeente, want dat heidensch volk, afkomstig uit Friesland, was door iedereen geschuwd; toch werd hier en daar één beetgenomen, waaronder drie inwoners van Sleidinge. Zij hadden ook in de barak hun geluk laten voorspellen, maar als zij buiten kwamen, werden zij gewaar, dat één van hen zijn geld kwijt was. Zij twijfelden er niet aan, dat de waarzeggers hen bestolen hadden; daarenboven vernam men weldra, dat nog andere personen, die met de Friesche barakmannen in aanraking

geweest waren, hetzelfde lot hadden ondergaan. Spoedig werd de zaak ruchtbaar, en het opgewonden kermisvolk omsingelde welhaast de barakken. Intusschen was het nieuws aan de ooren van den baljuw gekomen, die met zijn mannen de waarzeggers aanhield. Maar terwijl de politie met de waarzeggers naar het gevang trok, werden de tenten met geheel den inboedel in gruis geslagen. Toen alles kort en klein was, gingen eenige mannen op zoek, waaronder de drie Sleidingsche helden, om de afgoden van onder de puinen te halen. Weldra werden ze allebei gevonden, maar ze waren deerlijk gehavend, bijzonderlijk Mithrem, die er nog heden de sporen van draagt. Mithrem werd meegebracht naar Sleidinge, maar van Mithra heeft men niets meer gehoord. »

Huyttens vermeldt in zijne beschrijving van het Mithrem-feest een bijzonderheid, die ik nergens anders gevonden heb : het is de gewoonte naar de Mithrem-viering op klompen te gaan. « Nous savons » voegt hij er aan toe « que cette coutume est toute germanique. »

Het is in een herberg dat het beeld wordt bewaard. « Sur une table, au milieu de l'auberge, se trouve une statue ou plutôt un buste couvert d'une énorme chevelure rousse; chaque nouvel arrivant est tenu de l'embrasser, et on appelle cette image du nom de Mitrem. » Huyttens heeft tevergeefs de dorpingen ondervraagd. Ze weten niet waarom ze op klompen naar het feest gaan : « le seul souvenir qui soit resté chez le peuple, c'est que cette cérémonie date des païens, de Heidenen, et que cette adoration se pratiquait autrefois au milieu d'un bois qu'une comtesse de Flandre fit abattre. » Voor Huyttens is Mitrem vanzelfsprekend « la Mithra de la mythologie scandinave » en de gravin Margaretha van Constantinopel, « qui était dame du village de Sleydinge » !

29-30. Begrafenisgebruiken.

Onder de begrafenisgebruiken, zooals het waken van den doode door de vrouwen, legt Huyttens een bijzonderen nadruk op het strooien kruis met een steen. Dit gebruik bestaat nog in den Westhoek van West-Vlaanderen, in Oost-Vlaanderen is het sedert lang niet meer bekend. Welnu Huyttens beschrijft dit begrafenisgebruik voor Sleydinge. « Dans tous les villages de la

Flandre, l'usage constant est de poser devant la maison où repose un cadavre, une croix de paille surmontée d'une brique; à Sleydinge seul, cette coutume est plus explicite : si c'est un homme ou une femme mariée, la pierre est entière; un jeune homme nubile, la pierre porte une branche de buis; une femme nubile, la pierre porte une branche de thym, et un enfant, des fleurs tressées en couronne. » Bij de teraardebestelling dragen de deelnemers palmtakjes van bukshout, die ze naderhand op het graf planten. Voor de Scandinaviërs, schrijft Huyttens, is het bukshout de boom van den rouw, van de droefheid, het is aan de dooden gewijd.

De « Mesir »⁽¹⁾, een uitgespaarde holte in den vorm van een kapelletje aan den linkerkant van den haard, is volgens Huyttens in verband te brengen met een heidensche cultus van den huisgod (« le culte des dieux lares ou divinités protectrices de la maison » bij de Romeinen en de « trollen » bij de Scandinaviërs). « Aujourd'hui que cette tradition est perdue, on se sert de ce trou pour mettre le briquet et des allumettes », maar in sommige hofsteden is de gewoonte bewaard gebleven voor den « mesir » een offer te brengen : men laat er eenige druppelen melk vallen!

31-32. De Vlaskermis : volksspelen.

Ter eere van de spinsters en van de slijters is het de gewoonte dat de boer ze uitnoodigt op een maaltijd, waar niets dan brei wordt opgediend : « dicke brei », en flamand, **brei pap, sleit**(sic) **pap**. Bij zulk een vlaskermis gaat het er luidruchtig en uitgelaten toe : er wordt gedanst en er worden bepaalde spelen gespeeld. Huyttens beschrijft er twee, die als onzedelijk gelden en door de geestelijkheid worden bekampt. Het eerste wordt gespeeld in de Polderstreek. Het is het Pantoffelspel of « Slofje onder ».

(1) Mazier gespeld door De Bo (Westvl. Idioticon) en Joos (Waesche Idioticon), ook mozier bij De Bo, mazuur bij Joos, d.i. kleine nis in de dikte van eenen muur. Ofra. maisiere, messiere (Ducange), lat. maceria, Kiliaen : met-siergat.

Schuermans in « Algemeen Vlaamsch Idioticon » omschrijft het « mazier » als een meest drij- of vijfhoekig gat, in zeer vele boerenhuizen te zien naast den haard in den muur gemetst, en waarin men pijpen, tondeldoosjes, solferstekken, speelkaarten en andere kleinigheden legt (Br. Antw. Kemp. waar men mazielgat uitspreekt). Zie Verdam, in voce masier, kol. 1205, 2 c. De Bo haalt een volkslied aan :

Douw ! douw ! mijne Pier
En de pap staat in den mazier.

En moerke zal naar Gent gaan,
En de pap zal in den mazier staan.

Vrouwen en mannen moeten in een cirkel op den grond gaan zitten. In het midden neemt een man of een vrouw plaats die de rol van gevangene speelt. Men laat een pantoffel van hand tot hand gaan, die men onder de knieën wegsteekt. De gevangene moet zich zien te bevrijden door zich handig meester te maken van den pantoffel.

Het tweede is de Wedstrijd der bruine beenen te Landegem. Het is het traditioneel spel van de spinsters. Er wordt een prijs uitgelooft aan de spinster, die de bruinste billen of braaien heeft, een bewijs dat ze het meest en het langst gewerkt heeft met den « lollepoot » of stoof onder de rokken 's winters.

33-34. Bijgeloof betreffende het Zout en het St. Jansvuur.

Het omgooien van het zoutvat is nog steeds een slecht voor-teeken in 't algemeen : een mislukking in een onderneming of zooiets. Voor Huyttens beteekent het storten van zout het verbreken van een vriendschapsband, omdat de Germanen op het zout zweerden hunne leiders in den strijd trouw te zijn.

Merkwaardig is het feit dat Huyttens beweert dat het St. Jansvuur algemeen is in gansch Vlaanderen : « il n'y a pas bien longtemps » schrijft hij « avant la révolution française de 1793, c'était une réjouissance publique, à laquelle tout le monde prenait part; ce jour-là, il était permis d'aller mendier, de ferme en ferme, de l'argent, du bois ou de la paille. Encore de nos jours on danse autour du foyer et c'est à qui sautera au travers de la flamme. » Over de St. Pietersvuren geen woord. Men mag zich afvragen of hij de St. Pietersvuren niet verward heeft met de St. Jansvuren, des te meer daar hij Grimm aanhaalt en het St. Jansvuur als een soort Noodvuur (« De igne fricato de ligno, id est Nodfyr ») laat doorgaan. Hij beschrijft zulk een noodvuur, maar zegt ongelukkig niet waar het plaats had : « Au jour indigné, ils (les paysans) mettaient à leurs portes un réchaud, et chaque maison ou ferme était tenue à fournir un nombre déterminé de bûches qu'on était obligé de porter à un endroit convenu d'avance : là on fichait en terre un poteau en bois de chêne; ce poteau était percé d'un trou, dans lequel on introduisait un dévidoir en bois; on enduisait le poteau de graisse, afin de donner plus de prise au feu, et tout à l'entour on accumulait les bûches et on y mettait le feu. Chacun retournant chez soi, revenait avec

tout son bétail et on le faisait tourner trois fois autour du bûcher. En outre, après cette cérémonie, plusieurs emportaient chez eux quelque brandon qu'ils pulvérisaient et qu'ils mêlaient à la nourriture même des animaux. »

35. Volkstaal.

Het gedeelte waarin Huyttens over de volkstaal handelt en het Oost-Vlaamsch vergelijkt met de meest uiteenlopende Duitse dialecten, is het zwakste van geheel zijn werk. Van de inwoners van Eekloo zegt men, naar het schijnt : « Hij is van Eekloo, het is ne **this** » (faisant allusion à leur prononciation anglo-saxonne !). In Oost-Vlaanderen zegt men van een West-Vlaming : « het is eene i », in West-Vlaanderen van een Oost-Vlaming : « het is een ij » !

Over het Gentsch geraakt hij moeilijk uitgeput : « le flamand de Gand ne peut être parlé que par les Gantois; il est d'une difficulté rare ! » Het Gentsch is hard, maar het bevat tal van woorden vol zoetheid, het is soepel en rijk, maar het is vooral « la langue satirique par excellence. » Er zit muziek in het Gentsch, beweert Huyttens, « et les femmes surtout chantent plutôt leur langage qu'ils ne le parlent. » Huyttens schrijft Fransch, maar voelt Vlaamsch : « Nous n'avons nullement l'intention de mentionner ici le flamand que parlent les hautes classes de la société, que le **gallomanisme a atteint de son souffle mortel**, mêlant à notre langage plus de termes français que de mots flamands; nous nous occupons ici exclusivement du parler du peuple. »

Huyttens maakt ten slotte den lof van den Gentschen spotlust, « cette manière de critiquer et de tourner tout en ridicule : « **den gentschen uitscheid** (sic) ou plutôt **uitscheld**, le **plastronage gantois**. »

Na dit overzicht van de belangwekkende bijdrage van J. Huyttens tot het volkskarakter en het volksgoed van onze Oostvlaamse gouw in de 19e eeuw zult U het gewis met mij eens zijn dat zijn naam aan de vergetelheid verdiende ontrukkt te worden.

Met eerbied herdacht hij zelf in den loop van zijn werk wat de studie van onze volkskunde en geschiedkunde te danken had aan buitenlandsche geleerden zooals Grimm, Wolf, Warnkönig, Maria von Plönitz en anderen. Hij verwacht er voor de histori-

sche studiën in België het beste van en haalt op het gebied der Volkskunde met welgevallen den naam aan van een voorganger, een thans bijna evenzeer vergeten Belgisch folklorist als hijzelf : A. G. B. Schayes (o1808-†1859), den schrijver van « Fêtes et fastes de Belgique » (1834). Van Schayes schrijft hij : « lui-même m'a avoué que, ne se voyant pas soutenu par le Gouvernement, il avait abandonné un travail qui l'entraînait à des frais de déplacement par trop considérables. » Niets nieuws onder de zon ! Maar hij ten minste ging niet bij de pakken zitten en schreef omstreeks de jaren '60 van de vorige eeuw zijne « Etudes sur les mœurs, les superstitions et le langage de nos Ancêtres ». Zijn naam en zijn werk moge bijgevolg een plaats vinden tusschen het werk van Dr. V. A. J. M. Coremans : « L'année de l'ancienne Belgique » (1844) en het overal aangehaalde en terecht geprezen werk van Baron O. von Reinsberg-Düringsfeld : « Traditions et légendes de la Belgique. Description des fêtes religieuses et civiles » (1870)⁽¹⁾. Meer dan zij verdient J. Huytens den naam van onzen eersten Oostvlaamschen folklorist. Het leek mij een daad van eenvoudige rechtvaardigheid hem op een algemeene vergadering van den Bond der Oostvlaamsche Folkloristen 80 jaar na de verschijning van zijn werk over Oostvlaamsche folklore door een voordracht te herdenken.

(1) In zijn bibliografie citeert von Reinsberg-Düringsfeld wel Schayes, doch Huytens niet.

Uit den Inventaris van het Folklore-Museum te Gent.

Afdeeling: Landbouwwerktuigen.

Voorwerp: Herderssalaam.

Afkomst: Omstreken van Eekloo (prov. Oost-Vlaanderen).

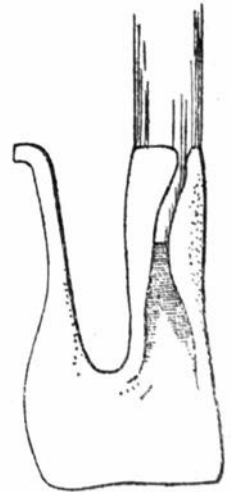
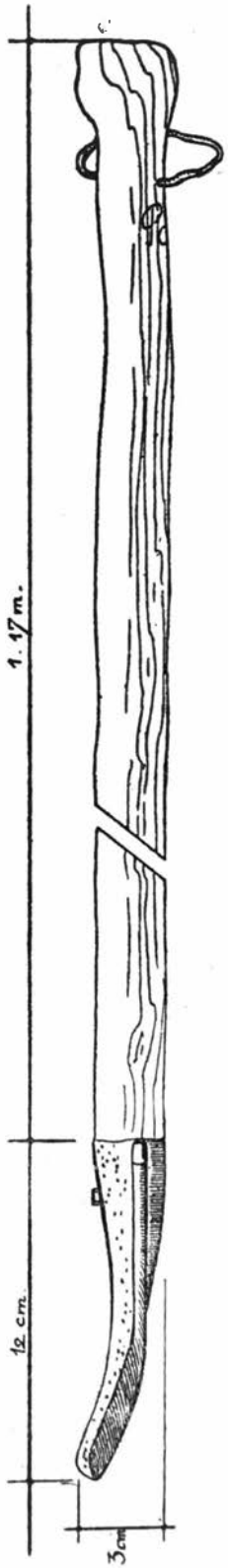
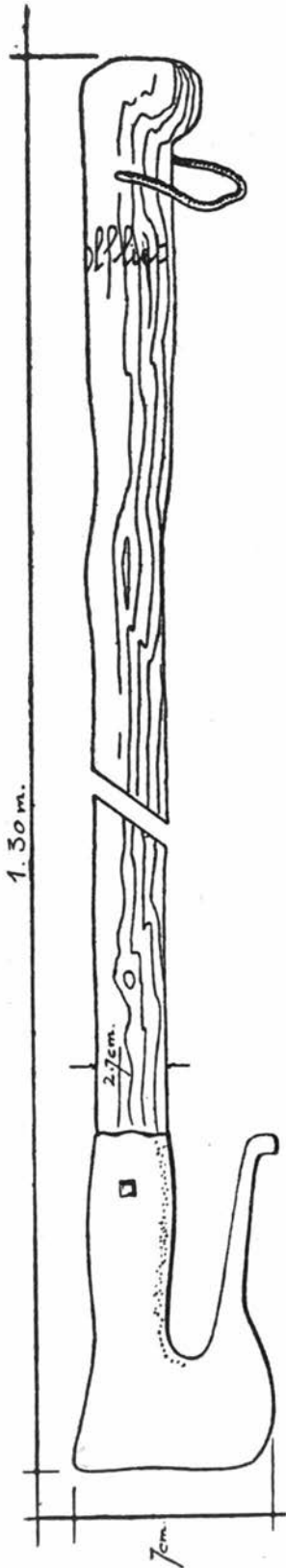
DE HERDERSSTAF.

De Herdersstaf is een werktuig, waarmede de schaapherder of schaper (scheper) de schapen hoedt.

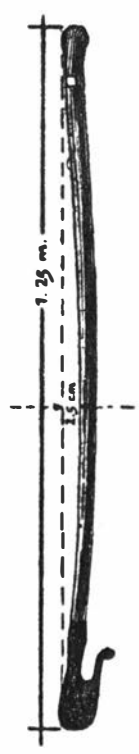
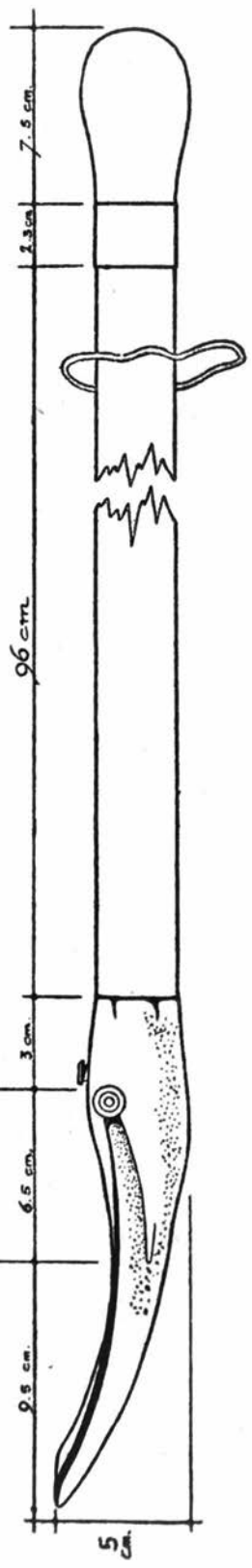
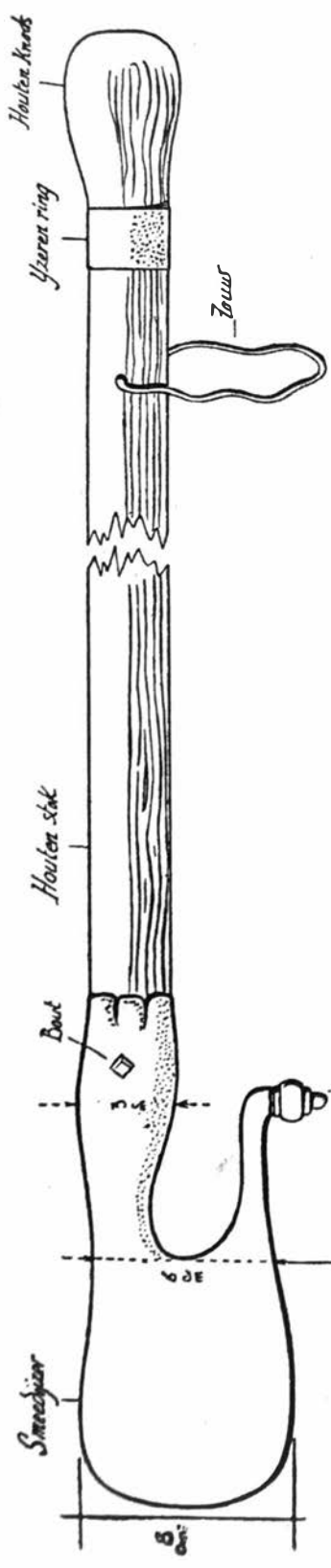
Het hoeden beteekent hier het voor zich uitdrijven van de schapen bij het brengen van de kudde naar de weideplaatsen en het terugbrengen ervan.

Een stok of staf zou hierbij voldoende zijn, maar bij het bijeenhouden der kudde zou de herder zich buitengewoon moeten inspannen om overal tegelijk bij te zijn. De schaapherder wordt ten onrechte door het landbouwvolk voor een luiard gehouden (de uitdrukking « zoo lui als 'n schaper » (sau fuhl as 'n schaper) is zeer verspreid. Bij het grazen der schapen op de heide heeft hij inderdaad veel tijd, maar meestal is hij met een of ander werk bezig, bv. breien of houtsnijden. Het laatste is meer in 't bijzonder schaperswerk. Ook bezembinden is een veel voorkomende bezigheid van den schaper. De schaapherder heeft den naam vindingrijk te zijn, bedreven in allerlei kunstjes, bv. snijden van fluitjes, zelfs in tooverkunsten (daarover verder). Het zinnebeeld van zijn waardigheid is zijn staf. Om zijn krachten te sparen werd de min-of-meer lange stok vervolmaakt tot een herdersstaf. Bovendien helpt de herdershond krachtig mée om de orde in de kudde te handhaven en desnoods de bescherming tegen roofdieren op zich te nemen.

De herdersstaf bestaat uit een langen stok met daaraan een metalen uiteinde in den vorm van een schopje met haak. Wijkt een schaap van de kudde af, zoo neemt de schaapherder of schaper met het schopje een weinig aarde en werpt het aardklontje met groote trefzekerheid op het schaap, dat daardoor tot de kudde teruggedreven wordt. Er bestaat bij den schaper een karakteristieke wijze om den herdersstaf te dragen: hij steekt

Achterszijde

den steel met het schopje naar voren en schuins naar voren onder den linker oksel door, legt de rechterhand in het midden daarop en de linker op den pols van den rechter. Op deze wijze heeft hij de armen in ruststand en is toch steeds voortdurend gereed om het schopje naar de aarde te laten zinken. Wil de schaper een schaap uit den hoop naar zich toetrekken, zoo haakt hij met zijn herdersstaf het dier bij een der achterpooten en haalt het naar zich toe. Om het schaap niet te kwetsen is de haak gewoonlijk omgebogen of met een veiligheidsknop voorzien. Het schopje met haak is door den dorpsmid uit gesmeed ijzer vervaardigd. Het komt echter ook zonder haak voor. Het zit aan de schacht vast met een bout. In elk geval is de vorm karakteristiek voor een bepaalde streek. De Vlaamsche (Oostvlaamsche) herdersstaf is over het algemeen zwaarder en lomper van vorm dan de Noordduitsche. Zoowel schacht als schopje zijn doorgaans korter dan de Duitsche. De Vlaamsche eindigen meestal op een knots, soms versterkt door een ijzeren ring. Sommige exemplaren vertoonen een gebogen schacht, waarvan het uiteinde doorboord is om er een touw aan te bevestigen. In de nabijheid vindt men er soms den naam van den eigenaar in gebrand, bv. Polfliet.

De weerhaak van de exemplaren van het Folklore-museum bevindt zich links van de binnenzijde van het schopje. Dit wijst op rechtshandig gebruik. Er bestaan eveneens exemplaren met haken aan de rechter zijde van de binnenzijde van het schopje. Deze afwijkende typen zijn voor linkshandigen bestemd.

Bij de verzameling herdersstaven van het Folklore-museum behooren ook a) **hakmessen** voor het hakken van heidekruid en heideplaggen, die als strooisel voor den schaapsstal worden gebruikt; b) een **herderstasch** van een bijzonder model; c) een buitengewoon stevig **herdersregenscherm** of **boerenparaplu**.

a) **Hakmessen**. Het hakmes dient om heideplaggen te hakken voor den stal, ook om heidekruid te maaien voor het voedsel in den stal. De Noordduitschers kennen voor beide verrichtingen een verschillend hakmes, een « Zwicke » (Twicke), dat op den schouder gedragen wordt, en een « Heidlinje » (Heidlinne), een zeisachtig mes, dat met een snoer aan den arm wordt gedragen (zie afbeeldingen in W. Bomann « Bäuerliches Hauswesen und Tagewerk im alten Niedersachsen » blz. 180 met beschrijving van de dagindeeling en den arbeid van den schaper.)

b) De herderstasch is geen gewone zak voor het bergen van den mondvoorraad en benodigheden van den schaper. Het is een lamszak of lamzak, waarin het lam, dat in de weide werd geboren, wordt gedragen.

Voorzijde van den lamzak.

De zak heeft een rechthoekigen vorm met klep en heeft het uitzicht van een ransel. Hij heeft een opening zijwaarts om den

Rugzijde van den lamzak.

kop van het lam door te laten. De stof van ons exemplaar is jute; de buitenbekleding naar de buitenzijde is een stuk schapenvacht, de riem met oogen aan knopen van den zak vastgemaakt is uit leder. De zak is genaaid met dun touw. De bekleding met schapenvacht diende om den rug van den herder te beschutten tegen de vochtigheid van het dier. De uitdrukking : « gedragen worden lijk een lam » voor hulpeloos zijn, herinnert misschien aan den lamzak van de schapers. En is « lamzak » voor laf, willoos mensch soms in verband te brengen met den herderszak, waarin het pasgeboren lam werd gedragen ?

c) Het **herdersregenscherm** vervangt den typischen herdershoed met breeden rand en den niet minder typischen herdersmantel. In ons regenrijk klimaat kwamen ze wel te pas, doch op mildere dagen kon een regenscherm tegen de buien volstaan. Ons herdersregenscherm (type boerenparaplu) is een zeer fraai exemplaar met houten stok, handvat van ivoor (ring van het handvat in koper), spil en baleinen uit metaal, bekleding van groen lijnwaad. De elpenbeenen kruk zoowel als de koperen ring zijn versierd met aangepaste, traditioneele motieven : bolletjes, concentrische cirkeltjes, canneluren en sterretjes.

Schaperssagen.

De Cock, A. en Teirlinck, Is. « Brabantsch Sagenboek » Gent, Siffer 1909, I n° 157 De brandende Schaper in de Kempen (in gansch Kempenland verspreid).

Schaapherder als oneerlijk man. Een schaper vindt een bakje met goudstukken, dat van een kar is gevallen. De voerman keert op zijn stappen terug en ontmoet een schaper aan wien hij vraagt of hij geen bakje gevonden heeft. Deze ontkent en doet een eed : « als ik lieg, wil ik hier eeuwig branden ! » De straf laat niet op zich wachten : de schaper vliegt in vuur en vlam. Hij bleef branden als een levende toorts. Alhoewel hij het door

hem in het zand verborgen bakje aan zijn eigenaar aanwijst, moet hij voor zijn meened boeten. 's Nachts verschijnt de brandende schaper aan den eenzamen voorbijganger en drijft hem in een of ander moeras, waar hij ellendig omkomt. Tot een heilige pater den brandenden schaapherder in Godsnaam naar den oever der zee maant. (Te Bekkevoort (Leuven) spreekt men van den « helschen schèper », die met zijn kudde op geheimzinnige wijze in het bosch verdwijnt (ook vermeld bij Wolf, Niederländische Sagen, n° 438 en 440 en bij A. Joos « Vertelsels voor het Vlaamsche Volk » I n° 58 en 64). De Cock, Alfons « Vlaamsche Sagen uit den Volksmond » Amsterdam, Wereldbibliotheek 1921.

N° 59. De drie Tooverkonijntjes (Denderwindeke en Grimmingen). Rosse Pier gaat in een geval van toovenarij bij den schaper te rade. In een nota schrijft A. De Cock: schapers weten doorgaans meer dan een ander.

N° 92. De Schaapherder die de Baanstroopers vastzet. (Beersel, bij Heist-op-den-Berg). Schaapherder als toovenaar, zet baanstroopers vast die hem willen berooven.

N° 93. Toovermacht der Schaapherders (Wichelen). Schaapherder als toovenaar, die zijn schapen omtoovert in hoopjes hooi of mest.

N° 94. De Schaapherder (St. Elooi 's Vijve). Schaapherder als toovenaar, die macht heeft over kabouters, die hem bijstaan bij het binden van het koren.

N° 259. De Schaper van Postel (Lier). Schaapherder als bedrieger. Een schaper van Postel wordt als scheidsrechter gekozen om de grenzen van Postel en Rethy aan te wijzen. Hij palmt grondgebied van Rethy in ten voordeele van Postel en doet een eed bij den Schepper dat hij op Postelschen grond staat. Hij heeft namelijk een schepper in zijn muts verborgen en aarde van Postel in zijn schoenen.

Dit sage-type is ook bekend in Duitschland en Zwitserland, het is het zoogen. « Schöpfereid »-type. In de Vlaamsche sage ontbreekt de straf van den schaper voor het afleggen van een valschen eed.

De Schaper.

De schaapherder, schaper of scheper, thans meestal als herdersberoep verdwenen, genoot een bijzondere achting bij de landelijke bevolking. Dit kwam omdat hij eigenlijk een buitenstaander is in het landbouwbedrijf. Zijn leven speelde zich inderdaad grootendeels af in de eenzaamheid, afgescheiden van de bedrijvigheid van het hof of van het dorp. Daardoor krijgt hij een waas van geheimzinnigheid over zich. In de achting, die men den schaper, die doorgaans een bejaard man is, toedroeg, lag ook schrik. Door zijn eenzaam leven op de heide had hij kennis van de natuur opgedaan, dikwijls verstand gekregen van het lezen van heilkruiden en het genezen van diëren en menschen. Behalve schapers die zich met hand- en knutselwerk bezig hielden, waren er ook die min of meer geleerd waren, die hun tijd met lezen in oude boeken kortten. Bovendien kwam het voor dat de schaper in het dorp een vreemdeling was, die zich slechts voor een tijd op een of ander hof kwam verhuren. Vooral Deutsche schapers werden dikwijls in dienst genomen. In vele vertellingen gelden de Deutsche schapers als bijzonder machtige tovenaars en genezers. Golden de schapers doorgaans als brave menschen, hun zwervend, schijnbaar gemakkelijk leven, bezorgde hen den naam van luiards te zijn. Men beschouwde hen ook soms als oneerlijk. In sommige streken werden ze gelijkgesteld met de, eveneens als voor oneerlijk gehouden, villers (vilders) of dierhuidenopkoopters. In het Duitsch bestaat het spreekwoord : « Schäfer und Schinder sind Geschwister-kinder ». « Schinder » of « Abdecker » deden vroeger dikwijls dienst als beulsknechten, vandaar de antipathie van het volk voor deze « varende luyden », die bij de boeren de huiden van geslachte of gestorven dieren kwamen opkopen. Door zijn leven in de eenzaamheid der heide of der bergen kwam de schaper in den roep in betrekking te staan met de bovennatuurlijke wezens : met de « witte wiven » of met de dwergen of kabouters. Hij is bij nacht en ontij getuige geweest van de « wilde jacht ». Door zijn natuurverbondenheid is hij een weervoorspeller en bezit hij de gave om de toekomst te voorspellen. Hij is vooral een volksgenezer door zijn kennis van de heilkruiden, waardoor hij de werking versterkt door het uitspreken van tooverformulen en bezweringen, tenzij bij het

toedienen der geneesmiddelen aan een zieken persoon, hetzij bij het genezen van het vee op het veld of in den stal.

In de volksletterkunde speelde de schaper eveneens een rol van beteekenis. Niet alleen had hij gedurende zijn zwerversleven veel gezien en kende hij vele vertellingen, recepten, raadsels, liederen, die hij 's avonds bij den haard aan de luisterende schaar ten beste gaf, maar ook treedt hij in eigen persoon in vele sprookjes en sagen op. Hij kende vele spelen en kunstjes en stond ook bekend als onvermoeibare danser. In Duitschland bestaan er tal van zeer oude en folkloristisch-ritueel belangwekkende « Schäfertänze » of « Schäfflertänze ». Het kuipers-ambacht te München voert sedert 1463 om de zeven jaren een in Duitschland beroemden « Schäfflertanz » als zoenoffer voor een pestziekte uit.

Onder de eerste almanakken treft men « Schaapherdersalmanakken » aan.

Bibliographie.

Bomann, Wilhelm. — Bäuerliches Hauswesen und Tagewerk im alten Niedersachsen. Weimar, Böhlau, 1927, blz. 180 : « Schäferei ».

Handwörterbuch des deutschen Aberglaubens. Band IX 8.-15. Lieferung Nachträge. « Schäfer ».

Wie bezorgt ons verder documentatie over de schapers (in Vlaanderen, Wallonië), over hun leven, hun praktijken, hun gebruiken, hun vertellingen, hun liederen, hun dansen, hun iconographie ?

P. D. K.

Boekbespreking.

HEYNS (Pol). Volksliederen. Nr 13-14 van « De Seizoen »-reeks. N. V. De Nederlandsche Boekhandel, Antwerpen, 1941. 171 blz., geïllustreerd met een plaat (afdruk van een vliegend blaadje). Prijs: 12 fr.

Dit schattig boek, typografisch zeer verzorgd, is een verzameling van 57 volksliederen door Pol Heyns gekozen uit een voor den Brusselschen radio-omroep aangelegd fonoarchief van eigen registraties uit den volksmond, archief, dat reeds een duizental opnamen telt. Deze keus werd gedaan van uit een volkskundig standpunt, zonder rekening te houden met de esthetische, filologische of muzikale waarden van de liederen. De meeste zijn varianten van reeds gepubliceerde, maar zooals S. te recht opmerkt: « Voor den volkskundige is het immers van groot belang te kunnen nagaan wat er van de vroeger genoteerde liederen thans nog in den volksmond voortleeft en hoe het proces van het « zersingen » zich in den tijd en in de ruimte steeds opnieuw heeft voorgedaan. » Door « zersingen » moet hier verstaan worden « verzingen », d.i. wijziging van tekst en melodie, en niet « Rapotzingen », want wijziging brengt niet altijd een verknoeiing van het oorspronkelijke lied teweeg.

De liederen zijn naar hun aanvangregels alfabetisch gerangschikt, wat voor zoo'n kleine verzameling geen bezwaar oplevert. Steeds wordt bij ieder lied vermeld waar het geregistreerd en door wie het gezongen werd, tevens worden de reeds genoteerde varianten opgegeven, dit als vergelijkingsmateriaal, wat in hooge mate de wetenschappelijke waarde van de verzameling verhoogt. Deze is voorafgegaan van een hoogst interessante inleiding, waarin de zeer belezen verzamelaar het belang van de studie van het volkslied doet uitschijnen en hoe deze studie van uit het standpunt van den volkskundige dient begrepen te worden. Drie vragen komen voor dezen laatste in aanmerking: Wat wordt als volkslied overgeleverd? Door wie geschiedt deze overlevering? Hoe geschiedt deze overlevering? vragen, die dan ook door S. beknopt maar klaar en overtuigend en met verwijzingen naar de beste bronnen op het gebied van het volkslied worden beantwoord. Tevens wordt, naast een ontleding van de verschillende theorieën over het ontstaan van het volkslied, een kort kritisch overzicht gegeven van de studie ervan in de Zuidelijke Nederlanden.

Dit werkje mag met recht een ernstige bijdrage tot de studie van het volkslied in ons land genoemd worden. Drukken wij hier de hoop uit, dat Pol Heyns weldra de gelegenheid zal vinden gansch zijn archief uit te geven. Zoo zouden wij een volledigen inventaris bezitten — voor zoover volledigheid op dit gebied te bereiken is — van hetgeen heden ten dage nog door het volk gezongen wordt.

F. v. Es.

*
* *

In Memoriam.

Op 17de Februari jl. is te Mechelen gestorven ons betreurd medelid, de heer Emile-Jozef van Balberghe, gezworen landmeter, aldaar geboren den 7de April 1881.

Wij betuigen zijn diepbeproofde familie onze innigste deelneming.

*
* *

Personalia.

Op Donderdag, 5de Februari jl., trad Mejuffer Denise Trefois, dochter van onzen penningmeester, in het huwelijk met den heer Frans Meyers.

Wij wenschen den Heer en Mevrouw Cl. V. Trefois hartelijk proficiat en tevens veel geluk aan de jonggehuiden.